

TYÖTTÖMYYS – MIKSI ANNAMME IHMISEN PUDOTA TYHJÄN PÄÄLLE?

Pitkäaikaistyöttömyydessä ei ole kyse vain työpaikan puuttumisesta. Siinä on kyse vaarasta, että ihminen vieraantuu työelämästä ja sopeutuu vähitellen kokonaan uudenlaiseen elämään.

Kun työttömyys jatkuu kuukausia ja lopulta vuosia, päivärytmi voi muuttua, sosiaaliset suhteet vähenevät ja yhteys työelämään heikentyy. Ihminen oppii tulemaan toimeen vähällä. Aamut venyvät, päivistä katoaa rakenne ja huominen alkaa näyttää samanlaiselta tyhjyydeltä kuin eilinen.

Haaveet omasta talosta, mökistä ja monista muista haaveista katoavat ja tilalle tulee aika usein lähiön kaljabaari. Alkoholi ja muut epäterveelliset elämäntavat tulevat helposti entisen elämän tilalle. Työttömän omanarvontunto voi heikentyä ja hän saattaa alkaa tuntea itsensä ulkopuoliseksi ja tarpeettomaksi.

Vähitellen tästä voi tulla uusi normaali. Juuri tämän kierteen syntyminen meidän pitäisi estää.

Yhteiskunnan ei pitäisi odottaa kahta tai kolmea vuotta ja ihmetellä sen jälkeen, miksi pitkäaikaistyöttömän palauttaminen työelämään on niin vaikeaa. Ihmistä pitäisi auttaa paljon aikaisemmin – silloin, kun hänen työkykynsä, ammattitaitonsa, päivärytminsä ja uskonsa omaan tulevaisuuteensa ovat vielä tallella.

Työ antaa muutakin kuin palkan – se antaa rytmin, yhteisön ja tunteen siitä, että minua tarvitaan.

Kuuden kuukauden raja

UAD-mallissa ehdotetaan järjestelmää, jossa esimerkiksi 6 kuukautta olisi tärkeä rajapyykki.

Jos työkykyinen ihminen ei ole kuudessa kuukaudessa löytänyt uutta vakituista työpaikkaa, hänelle avautuisi uusi väylä työelämään: pakollinen työllistymisjakso tai ammattikoulutus.

Jos henkilö ei osallistu siihen ilman hyväksyttävää syytä, hänen työttömyyskorvauksensa lakkaisi.

Yritys voisi palkata tällaisen työntekijän väliaikaisesti huomattavasti nykyistä pienemmällä riskillä ja pienemmillä palkkakustannuksilla. Yhteiskunta voisi esimerkiksi osallistua palkkakustannuksiin tai alentaa työnantajan sivukuluja. Työntekijälle maksettaisiin ennalta määritelty kohtuullinen korvaus ja hänen sosiaaliturvansa täydentäisi tarvittaessa toimeentuloa.

Yksi vaihtoehto voisi olla se, että työnantaja maksaisi työntekijälle suurin piirtein saman verran kuin työntekijän työttömyyskorvaus olisi. Tämä saattaisi jo itsessään olla työnantajalle riittävän suuri kannustin ottaa työntekijän töihin. Samalla myös valtio säästäisi, koska sen ei enää tarvitsisi maksaa samaa summaa työttömyyskorvauksena.

Työjaksojen pitäisi olla määräaikaaisia, vähintään 3 kuukautta, mutta maksimissaan esim. 8 kuukautta. Jos työjakso jatkuu yli 8 kuukautta, sen jälkeen arvioidaan, pitäisikö työnantajan palkata siihen vakituinen työntekijä.

Tarkoituksena ei olisi luoda halpatyövoiman armeijaa eikä korvata vakituisia työntekijöitä halvemmilla työntekijöillä. Tarkoituksena olisi estää työttömyyden muuttuminen pitkäaikaistyöttömyydeksi.

Periaate on yksinkertainen: työn tekemisen pitäisi olla sekä työntekijälle että työnantajalle parempi vaihtoehto kuin työttömyyden jatkuminen.

Tehdään palkkaamisesta helppoa silloin, kun yritys tarvitsee apua

Suomalaisella yrittäjällä voi olla enemmän töitä kuin nykyinen henkilöstö ehtii tehdä, mutta yrittäjä ei silti välttämättä uskalla palkata uutta vakituista työntekijää. Jos uuden työntekijän palkkaamiseen liittyy suuri kustannus ja pitkäaikainen riski, yrittäjä tekee helposti työt nykyisellä henkilöstöllä, teettää ylitöitä tai jättää uuden tilauksen kokonaan tekemättä.

Tästä kärsivät kaikki. Yritys ei kasva. Työtön ei pääse töihin. Valtio maksaa työttömyydestä sen sijaan, että ihminen olisi työelämässä, maksaisi veroja ja olisi aktiivinen yhteiskunnan jäsen.

Työnantaja arvioisi etukäteen, kuinka kauan väliaikaista työvoimaa luultavasti tarvitaan, mutta tarkkaa päättymispäivää ei välttämättä tarvitsisi määrittää, jotta joustavuus säilyisi. Mutta esimerkiksi kolmen kuukauden minimijakso voisi olla järkevä.

Työntekijä voisi jättää tämän työn, jos hän löytäisi vakituisen työpaikan. Työnantaja puolestaan voisi lopettaa väliaikaisen työsuhteen, kun ylimääräistä työtä ei enää olisi.

Jos väliaikaisia työpaikkoja olisi paljon tarjolla, työntekijä voisi halutessaan vaihtaa yritystä esimerkiksi 3 kuukauden minimijakson jälkeen. Yleensä olisi kuitenkin parempi pysyä samassa työpaikassa pidempään, sillä jokaiseen työhön ja yritykseen liittyy oma oppimisvaiheensa. Myös yrityksen kannalta on parempi, että työntekijät eivät vaihdu jatkuvasti.

Työtön joutuisi työskentelemään yhdessä tai useammassa yrityksessä niin kauan, kunnes hän löytäisi vakituisen työpaikan.

Työttömyystukea maksettaisiin silloin, kun sopivia väliaikaisia työpaikkoja ei olisi saatavilla. Etenkin pienillä paikkakunnilla voisi luonnollisesti olla vaikeaa löytää väliaikaista työtä kaikille työttömille. Toisaalta myös pienillä paikkakunnilla on maatiloja, metsätöitä, kunnallisia tehtäviä ja muita töitä, joissa lisätyövoimalle voisi olla käyttöä.

Paras työttömyysturva ei ole korvaus menetetyistä töistä, vaan silta seuraavaan työhön.

UAD-mallissa valtion tehtävänä pitäisi olla mahdollistaa, ei vaikeuttaa.

Apukädet vapauttavat ammattilaiset tekemään ammattityötä

Ajatellaan esimerkiksi hitsaajaa. Kokenut hitsaaja voi olla yritykselle arvokas ammattilainen. Hänen ei kuitenkaan välttämättä kannata käyttää kallista työaikaansa materiaalien hakemiseen, tavaroiden siirtämiseen, työpisteen järjestämiseen ja muihin avustaviin tehtäviin.

Väliaikaisesti työllistetty työntekijä voisi hoitaa näitä tehtäviä. Hän voisi tuoda materiaalit valmiiksi, pitää työpisteen järjestyksessä ja auttaa tehtävissä, joihin ei tarvita vuosien ammattikoulutusta.

Silloin hitsaaja hitsaa. Sähköasentaja tekee sähkötyötä. Rakennusalan ammattilainen tekee sitä työtä, jossa hänen osaamisensa tuottaa eniten arvoa.

Sama periaate voisi toimia tehtaissa, varastoissa, rakennustyömailla, kunnossapidossa, logistiikassa, ravintoloissa ja monilla muilla aloilla.

Tällainen työntekijä voisi olla eräänlainen yleisapulainen, joka auttaa siellä, missä apua kulloinkin tarvitaan: verstaan siivoamisessa ja tavaroiden siirtämisessä, ammattilaisten avustamisessa tai vaikka tuotteiden asennuksessa.

Tässä voisi olla huomattava tuottavuushyöty yrittäjille ja siten koko Suomen taloudelle.

Väliaikaisen työn tarkoitus on johtaa eteenpäin

Tällainen työ ei saisi olla päätepysäkki. Sen pitäisi olla silta normaaliin vakituiseen työelämään. Samalla tapahtuu jotain erittäin tärkeää: työntekijä pääsee näyttämään käytännössä, mihin hän pystyy.

Yritys saattaa muutaman kuukauden jälkeen huomata: ”Mehän tarvitsemme tätä ihmistä.” Silloin väliaikaisesta työstä voi syntyä pysyvä työsuhde.

Toinen työntekijä löytää vakituisen työpaikan toisesta yrityksestä. Kolmas huomaa työjakson aikana tarvitsevansa lisäkoulutusta ja löytää sen myötä kokonaan uuden ammatin.

Kaikki nämä vaihtoehdot ovat parempia kuin vuosien odottaminen kotona.

Työntekijän pitäisi saada vaikuttaa

Työttömälle pitäisi ensisijaisesti tarjota mahdollisuus valita työtehtäviä oman osaamisensa ja kiinnostuksensa mukaan.

Elintarvikealalla työskennellyt voisi hakea ensisijaisesti elintarvikeyritykseen. Rakennusalasta kiinnostunut voisi valita rakennustyömaan. Teknistä kokemusta omaava voisi hakeutua teollisuuteen.

Jos sopivaa työtä ei löydy, tarjottaisiin muita vaihtoehtoja, kuten koulutusta. Tavoitteena ei ole rangaista työtöntä. Tavoitteena on pitää hänet mukana elämässä ja työelämässä.

Työntekijä jatkaisi samalla vakituisen työpaikan hakemista. Jos hän saisi työhaastattelun, hänellä olisi oikeus osallistua siihen työpäivän aikana.

Halpatyövoiman hyväksikäyttö on estettävä

Järjestelmään liittyisi myös selvä vaara: jotkin yritykset voisivat yrittää korvata tavallisia työntekijöitä halvemmalla tuetulla työvoimalla. Väärinkäyttöksiin pitäisi voida puuttua nopeasti.

Siksi järjestelmään tarvitaan tiukat rajat.

Esimerkiksi vain pieni osa yrityksen henkilöstöstä voisi kuulua tämän järjestelmän piiriin. Yritys ei saisi irtisanoa tavallisia työntekijöitä ja ottaa heidän tilalleen halvempaa tuettua työvoimaa.

Aina löytyy myös yrittäjiä, jotka yrittävät käyttää järjestelmää väärin. Toisaalta osa yritysten epäterveistä käytännöistä syntyy myös siitä, että suhdanteet, verotus, korkeat kustannukset tai tarpeettoman raskas sääntely ajavat yrityksen taloudellisesti ahtaalle. Yritys saattaa silloin turvautua keinoihin, joihin se ei normaalissa tilanteessa turvautuisi, vain pysyäksään hengissä.

Tämän vuoksi tässä systeemissä pitäisi pystyä puuttumaan väärinkäyttöihin. Myös työntekijällä pitäisi olla helppo ja turvallinen tapa ilmoittaa väärinkäytöksistä.

On myös mahdollista, että tällainen järjestelmä vähentäisi jonkin verran vakituisten työntekijöiden välitöntä palkkaamista. Vastapainoksi järjestelmä voisi kuitenkin estää tuhansien ihmisten ajautumisen pitkäaikaistyöttömyyteen ja vähentää siitä valtiolle aiheutuvia valtavia kustannuksia – puhumattakaan työttömyyden ihmiselle aiheuttamasta henkilökohtaisesta kärsimyksestä.

Näin järjestelmän tarkoitus säilyisi: uuden työn luominen, ei olemassa olevan työn halpuuttaminen.

Pitkäaikaistyöttömyyden todellinen hinta

Pitkäaikaistyöttömyyden kustannuksia ei pitäisi mitata pelkästään työttömyyskorvauksina. Pahimmillaan työttömän syrjäytymisen mukana voivat tulla päihteet, huono ravinto, yksinäisyys sekä fyysiset ja psyykkiset ongelmat. Lopulta ihminen, joka olisi voinut tehdä vielä vuosikymmeniä töitä, saattaa ajautua kokonaan työelämän ulkopuolelle.

Silloin häviävät kaikki. Ennen kaikkea häviää ihminen itse. Mutta myös hänen perheensä, yritykset ja yhteiskunta maksavat laskun. Siksi pitkäaikaistyöttömyyden ehkäiseminen pitäisi nähdä investointina eikä kuluna.

Työttömyys voi olla välipysäkki. Yhteiskunnan tehtävä on varmistaa, ettei siitä tule päätepysäkkiä.

Työttömyyttä ei ratkaista syylistämällä

Työtön ei automaattisesti ole laiska. Yrittäjä ei automaattisesti ole ahne. Työntekijä ei automaattisesti ole yritykselle ongelma. Nykyinen järjestelmä asettaa nämä ryhmät liian usein vastakkain.

Parempi kysymys kuuluu: Miten rakennamme järjestelmän, jossa työtön haluaa ottaa työn vastaan, yrittäjä uskaltaa tarjota sitä ja yhteiskunta hyöttyy molemmista? Siinä on tämän idean ydin. Ei etsitä syylistä. Etsitään toimivaa ratkaisua.

Älä maksa ihmiselle siitä, että hän putoaa – auta häntä pysymään mukana

Jos yhteiskunta joka tapauksessa käyttää rahaa työttömän toimeentuloon, eikö ainakin osaa tästä rahasta kannattaisi käyttää siihen, että ihminen pysyy työelämässä?

Hän herää aamulla. Hänellä on paikka, johon mennä. Hän tapaa ihmisiä. Hän oppii uusia asioita. Hän on tuottava osa yhteiskuntaa. Hänen CV:nsä ei synny vuosien tyhjää aukkoa.

Ja ennen kaikkea hän tietää olevansa edelleen tarpeellinen.

Joskus työt loppuvat suhdanteiden tai muista itsestään riippumattomista syistä. Silloin seuraavan työn ei välttämättä tarvitse olla heti unelmien työpaikka. Sen pitää ennen kaikkea olla askel kohti seuraavaa vakituista työpaikkaa.

Suomella ei ole varaa menettää työkykyisiä ihmisiä pitkäaikaistyöttömyyteen samaan aikaan, kun yritykset sanovat, etteivät uskalla palkata työntekijöitä.

Nämä kaksi ongelmaa voidaan yhdistää yhdeksi ratkaisuksi. Tehdään työn vastaanottamisesta kannattavaa. Tehdään palkkaamisesta helppoa. Estetään pitkäaikaistyöttömyys jo ennen kuin se alkaa. Valtion tehtävä ei ole rakentaa esteitä työntekijän ja työn välille. Valtion tehtävä on auttaa heitä kohtaamaan.

Valtio mahdollistajana, ei vaikeuttajana.

Ajatuksen ydin on lopulta hyvin yksinkertainen: työttömyyteen pitäisi puuttua ennen kuin siitä tulee ihmiselle pysyvä elämäntapa. Samalla työnantajalle pitäisi tehdä tilapäisen lisätyövoiman palkkaamisesta niin helppoa ja edullista, että hän uskaltaa palkata lisätyövoimaa.

“Ihmistä ei pidä auttaa sopeutumaan työttömyyteen – häntä pitää auttaa löytämään takaisin paikkaansa työelämässä.” – ChatGPT

